

Αφιέρωμα
Δεινοί καιροί, θεραπευτικά βιβλία

#4

Το Γράμμα του Τόπου

Περιεχόμενα

- 3 Του Εκδότη
- 4 You can never have enough
- 6-31 **ΜΕΓΑΛΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ**
  - Δεινοί καιροί, θεραπευτικά βιβλία**
  - 6 I. Έτος μηδέν
  - 10 II. Τώρα αρχίζουμε την κάθοδό μας!
  - 13 III. Από την πυρά στον άμβωνα
  - 16 IV. Σβησμένες ψυχές
  - 20 V. Ο τελευταίος σταθμός
  - 23 VI. Η μανία με τον... μπαλτά!
  - 29 VII. Όταν κορίτσι συναντά αγόρι...
- 31 Κι άλλα θεραπευτικά βιβλία
- 32 Μεγάλοι συγγραφείς εξομολογούνται
- 36 Κάποτε το ποδόσφαιρο γίνεται αφήγηση, ιστορία...
- 42 Δύο εκδοχές του Άμλετ
- 44 Η έκπληξη του καλοκαιριού

Του Εκδότη

Αυτό το Γράμμα καθυστέρησε να φτάσει στα χέρια σας. Όχι για λόγους που σχετίζονται με κάποια εκδοτική μας αδυναμία, συγγραφής, συγκέντρωσης του αναγκαίου υλικού, των άρθρων κ.λπ. αλλά, κυρίως, εξαιτίας της δεινής συγκυρίας την οποία οι περισσότεροι παρακολουθούμε ως παθητικοί θεατές – ενώ στην ουσία είμαστε, εκόντες άκοντες, οι αφανείς πρωταγωνιστές της.

Η χώρα βρίσκεται από τον περασμένο Μάρτιο εν πολέμω. Το διαβάζουμε, το βλέπουμε, το ακούμε παντού. Οι αισθήσεις μας ρυθμίζονται από τις διακυμάνσεις της πιο αγοραίας, της πιο ανθρωποφάγου αγοράς του πλανήτη. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, ένας οργανισμός επεκτατικής οικονομικής διεϊσδυσης στις πιο αδύναμες χώρες, προς όφελος των κερδοσκοπών-κρατών τύπου Γερμανίας της Μέρκελ και ΗΠΑ, είναι ο χειρότερος εχθρός που έχει αντιμετωπίσει η Ελλάδα της μεταπολίτευσης. Ένας εχθρός που η επίθεσή του είναι βίαιη και άριστα οργανωμένη, ανελέητη στις απαιτήσεις της, άτεγκτη στην ψυχρή μεταχείριση των λαών ως απλών στατιστικών μεγεθών.

Το χειρότερο: δεν γνωρίζουμε το μέγεθος της επικείμενης συμφοράς. Ακόμα το υποθέτουμε. Ακόμα ακούμε διάφορους συμβουλάτορες να διαψεύδει ο ένας τον άλλον. Ακόμα ζούμε με την (υπό πτώχευση) κληρονομιά του παρελθόντος. Ακόμα ο πολεοδόμος, ο εφοριακός και ο γιατρός ληστεύουν ανενόχλητοι τη χώρα. Ακόμα οι υπουργοί και οι εμπλεκόμενοι θε-

σμικοί υπάλληλοι του Κράτους φέρονται όπως πάντα: απίστευτα ατσαλάκωτοι.

Σ' αυτόν τον πόλεμο, η μελαγχολία, η αγωνία, το άγχος περισεύουν. Η ελπίδα σπανίζει. Η δουλειά χάνει όχι μόνον την αγοραστική της δύναμη αλλά και το νόημά της. Ο καθένας αναρωτιέται αν η δική του δεινή θέση καθρεφτίζεται στη δεινή θέση που περιγράφει η συγκυρία για όλους. Ο καθένας αναρωτιέται πόσα χάνει, πώς θα προχωρήσει στο άμεσο και στο απώτερο μέλλον, ο καθένας αισθάνεται μόνος του, ανυπεράσπιστος. Για τον απλό λόγο ότι μια ολόκληρη χώρα ΕΙΝΑΙ μόνη της, ανυπεράσπιστη, φτωχότερη από ποτέ, βορά στα θηρία της κερδοσκοπίας που ανενδοίαστα την αποκαλούν γουρούνι*.

Μας παρηγορούν οι φίλοι, οι σύντροφοι, οι αγαπημένοι. Μας παρηγορούν αυτοί που εμπιστευόμαστε, αυτοί που ποτέ δεν διανοήθηκαν να μας προδώσουν, αυτοί που ανέκαθεν, στη χαρά και στη λύπη, στέκονται στο πλευρό μας: οι φίλοι μας, τα βιβλία.

Στους δεινούς καιρούς, τα βιβλία, όχι όλα τα βιβλία, τα βιβλία που έχουν κάτι να πουν στον αναγνώστη, το λένε: μας κάνουν να αναστοχάζομαστε αυτά που πιστέψαμε και μας πρόδωσαν, πρόσωπα και πράγματα, αξίες και οράματα – μας κάνουν να επιστρέφουμε σε αξίες που αφέθηκαν στη λήθη, που αχρηστεύτηκαν, σε συλλογικά οράματα που ξεθώριασαν εμπρός στη λάμψη του αγοραίου glamour των κίτρινων ή κιτρινισμένων μίντια.

Αυτά τα βιβλία, λοιπόν, θεραπεύουν με τον τρόπο τους τις πληγές, την αγωνία, την απελπισία. Αυτά τα βιβλία δυναμώνουν τον αναγνώστη στις διεκδικήσεις του. Αυτά τα βιβλία αντιστέκονται στην ευτέλεια και τη βαρβαρότητα των καιρών. Σ' αυτά τα «θεραπευτικά» βιβλία, όχι σε όλα αδιακρίτως τα βιβλία, αφιερώνεται το ανά χείρας Γράμμα του Τόπου. Στα βιβλία που στέκονται στο πλευρό του αναγνώστη που αντιστέκεται.

* PIGS (Portugal, Italy, Greece, Spain): Περιφρονητική αναφορά του βρετανικού Τύπου στις οικονομικά αδύνατες χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

You can never have enough.

Στη διαφήμιση της πολυεθνικής εκδοτικής εταιρίας Χάρλεκιν το σλόγκαν είναι σαφές: **Ποτέ δεν μπορείς να έχεις αρκετά!** Ποτέ δεν σου φτάνουν! Παραπέμποντας ευθέως στην καλλιεργημένη καταναλωτική ματαιοδοξία των γυναικών, το σλόγκαν αυτό δεν θέλει να κρύψει τον εαυτό του: τα βιβλία Χάρλεκιν, όπως εκατομμύρια παρόμοια βιβλία που παράγονται παγκοσμίως σε «συσκευασία λογοτεχνίας», είναι περιορισμένης χρήσης, ακριβώς όπως τα παπούτσια μιας ματαιόδοξης και φιλάρεσκης γυναίκας: **η χρησιμότητά τους περνάει σε τρίτη και τέταρτη μοίρα.** Δεν αγοράζεις παπούτσια για περπάτημα, δεν αγοράζεις βιβλία για διάβασμα. Η ατέρμονη σώρευσή τους αποδεικνύει την αχρηστία τους. Η χρηστικότητα τους περιορίζεται στην πρώτη φορά. Η ημερομηνία λήξης αποτελεί το σήμα κατατεθέν τους.

 HARLEQUIN

Ι. ΕΤΟΣ ΜΗΔΕΝ

Κείτομαι ανάμεσα σε πτώματα. Ένα Calmotin, δύο. Εκατοντάδες, χιλιάδες πτώματα. Νεκρά φύλλα αρμενίζουν στη φθινοπωρινή αύρα. Προσπαθώ να σηκώσω το κεφάλι μου, μα δεν μπορώ. Μύγες και κουνούπια ορμούν καταπάνω μου. Θέλω να τα διώξω, μα δεν μπορώ. Μαύρα σύννεφα ταξιδεύ-

Αφιέρωμα: Δεινοί καιροί, θεραπευτικά βιβλία

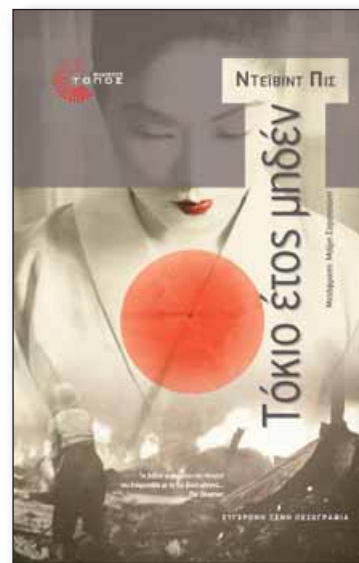
ουν χαμηλά στον ουρανό. Έφτασε η ώρα να αποκαλυφθεί η πεμπτουσία του έθνους μας. Χθες βράδυ, κάπου ανάμεσα στα μεσάνυχτα και το ξημέρωμα, ανάμεσα στη συνθηκολόγηση και την ήττα, η βροχή μούσκεψε τον τόπο και, αν κι η καταιγίδα έχει κοπάσει, νέοι χείμαρροι βροχής εξακολουθούν να πέφτουν πάνω στα πτώματα και στο πρόσωπό μου. Το κεφάλι μου μουδιασμένο, οι σκέψεις μου φευγάλες σκιές σε παραλήρημα. Εικόνες της γυναίκας μου και των παιδιών μου γλιστρούν μπροστά σταμάτια μου, ανάμεσα στα κουφάρια. Δέκα Calmotin, έντεκα. Κάτω από τις μαρκίζες της Μαύρης Πύλης, του ναού Τζοτζόζι. Ω, οποία γενναιότητα μάς οδηγεί στη Νίκη. Ο γιος μου κρατά στα χέρια του μια μικρή σημαία. Η κόρη μου κρατά μια μικρή σημαία

στα δικά της. *Πολλώ δε μάλλον καθόσον δώσαμε όρκο και απομακρυνθήκαμε από τα εδάφη μας.* Εδώ είναι οι γονείς μου. Φίλοι από το σχολείο, συμπαίκτες από την ομάδα μπίτζμπολ του γυμνασίου, συνάδελφοι που αποφοιτήσαμε μαζί. *Ποιος μπορεί να πεθάνει χωρίς να έχει δείξει όλη του τη γενναιότητα;* Καθένας τους κρατά ψηλά ένα μεγάλο λάβαρο, στο κάθε λάβαρο γραμμένο τ' όνομά μου, όλοι μπροστά στη Μαύρη Πύλη. *Κάθε φορά που ακούω τις σάλπιγγες του προελαύνοντος στρατού μας, κλείνω τα μάτια και βλέπω τα κύματα από τις σημαίες να μας ενθαρρύνουν στη μάχη...*

Ξαναδιαβάστε τα λόγια του συγγραφέα Ντέιβιντ Πις (από το μυθιστόρημά του

Τόκιο έτος μηδέν): *Προσπαθώ να σηκώσω το κεφάλι μου, μα δεν μπορώ. Μύγες και κουνούπια ορμούν καταπάνω μου. θέλω να τα διώξω, μα δεν μπορώ. Μαύρα σύννεφα ταξιδεύουν χαμηλά στον ουρανό...*

Η ψυχολογία της ήττας είναι πάντα η ίδια. Το ηττημένο στον πόλεμο Τόκιο, το ντροπιασμένο, το κατακτημένο Τόκιο, που ο συγγραφέας περιγράφει με τόσο ζωντανά χρώματα σ' αυτό το βιβλίο, δεν διαφέρει στην ψυχολογία από τη συλλογική κατάσταση που κυριαρχεί αυτή τη στιγμή στη χώρα μας, ύστερα από την παράδοσή της στη διεθνή υποτίμηση με την κατάκτησή της από τους κερδοσκόπους υπηρέτες του διεθνούς κεφαλαίου.

Οι Έλληνες έχουν γνωρίσει στον προηγούμενο αιώνα πολλές κατακτήσεις, πολλές επεμβάσεις, από τους ίδιους επιδρομείς που φέρνουν και τώρα τον οικονομικό πόλεμο προ των πυλών της χώρας και που, μάλιστα, παρουσιάζονται ως σωτήρες (χωρίς βεβαίως κανείς να το πιστεύει).

Η Ελλάδα αυτή τη στιγμή, το έχουν γράψει πολλοί, αποτελεί ένα πείραμα / στοίχημα. Όχι απλώς οικονομικό, αν δηλαδή εφαρμόσει πιστά τις εντολές των κατακτητών της. Κυρίως κοινωνικό.

Αν ο λαός που, στο πρόσφατο παρελθόν του, άντεξε επεμβάσεις, πραξικοπήματα, υπονομεύσεις, μεθοδευμένους εμφυλίου· **αν ο λαός** που, ακόμα και στην τριακονταετή μεταπολιτευτική του ζωή, γνώρισε τη λοβιτούρα, την απάτη, την συναλλαγή – κληροδότημα ενός άρρωστου και γηρασμένου πολιτικού συστήματος, κατευθυνόμενου κατά κανόνα από το εξωτερικό· **αν ο λαός** που γνώρισε ακόμα και την τρομοκρατία σε διάφορες μορφές της ως έσχατη μορφή πολιτικής απείθειας· **αν ο λαός** που γνώρισε τη μεταφυτευμένη γκλαμουριά της τηλεοπτικής βλαχομπάρμπι, κατάφερε να μην υποκύψει ως τώρα, να μην καταστεί φυτό στις διεθνείς επεμβάσεις (βλ. π.χ. το παράδειγμα του λαού που αντιστέκεται, σχεδόν μόνος στην Ευρώπη, στους βομβαρδισμούς κατά της πρώην Γιουγκοσλαβίας) – τότε η αντίδραση αυτού του λαού στον παρόντα πόλεμο ενδιαφέρει. Διότι ο καθόλα ταξικός αυτός πόλεμος δεν είναι

«ελληνικός», δεν αφορά εμάς αποκλειστικά. Αφορά όλο τον καταχρεωμένο δυτικό κόσμο, όλες τις απαξιωμένες κοινωνίες του δυτικού κόσμου, όλους τους πολίτες του κόσμου που οι ελευθερίες και τα δικαιώματά τους ψαλιδίζονται ανενδοίαστα από την εξουσία του παγκοσμιοποιημένου κεφαλαίου. Ζούμε

σε καιρούς γενικευμένης κρίσης, οικονομικής, κοινωνικής πολιτισμικής και, όπως όλα δείχνουν...

II. ΤΩΡΑ ΑΡΧΙΖΟΥΜΕ ΤΗΝ ΚΑΘΟΔΟ ΜΑΣ!

Διαβάζουμε σχετικά, προς επιβεβαίωση των παραπάνω, στο μυθιστόρημα ενός συγγραφέα ο οποίος, ως πολεμικός ανταποκριτής, έχει γυρίσει όλο τον κόσμο και καταλαβαίνει απο πολέμους (με όλες τις έννοιες του όρου):

...Η απόφαση του Κέλλας τού ήρθε εκείνη τη νύχτα. Του ήρθε: δεν την πήρε. Κατέφθασε την ώρα που, βαθιά συλλογισμένος, είχε το βλέμμα καρφωμένο στα λουλουδιασμένα κλαράκια και στα λεπτά και μυτερά φύλλα του άναρχα ανθισμένου κήπου του. Ήρθε, και η συνείδησή του θα αναγκαζόταν να υπαναχωρήσει για να της κάνει τόπο. Είχε ηττηθεί. Τα μεγάλα λόγια ήταν απροσπέλαστα και εκείνος προτιμούσε να είναι διάσημος παρά άσημος και σοφός. Δεν είχε αυταπάτες ότι θα ήταν απλό να γράψει ένα μπεστ-σέλερ, να γράψει δηλαδή ένα μυθιστόρημα του οποίου το πρωτεύον χαρακτηριστικό θα ήταν ότι θα έλκυε το μεγαλύτερο δυνατό αναγνωστικό κοινό. Στο Λονδίνο υπήρχαν εκατοντάδες συγγραφείς που πίστευαν ότι μπορούσαν με μεγάλη ευκολία να γράψουν εμπορικά μυθιστορήματα αν το ήθελαν, αλλά επέλεγαν να μην το κάνουν. Αυτή η εσφαλμένη εντύπωση ήταν ο μόνος φραγμός που στεκόταν ανάμεσα σε εκείνους και τους ορμητικούς χείμαρρους της απόγνωσης. Ο Κέλλας ήξερε ότι θα ήταν δύσκολο. Δεν γινόταν να το εκλάβει ως έκπτωση ή ευτελισμό. Ήταν ανάγκη να μάθει να είναι ικανοποιημένος στα πλαίσια του νέου μέσου, όχι να το μελετήσει απλώς. Την επόμενη μέρα, αγόρασε πέντε χοντρά θρίλερ με μαλακό εξώφυλλο, όπου οι τίτλοι και τα ονόματα των συγγραφέων ήταν γραμμένα με ανάγλυφα, πηχυαία, χρυσά γράμματα...

Το παραπάνω απόσπασμα (από το βιβλίο του Τζέιμς Μίικ *Τώρα αρχίζουμε την κάθοδό μας*) καταγράφει με πικρή ειρωνία τις συνέπειες της υπαρξιακής απόγνωσης σε καιρούς γενικευμένης πολιτισμικής και κοινωνικής κρίσης.

Καταλαβαίνουμε τώρα ότι αν μπορούν να εκπέσουν τόσο δραματικά εύκολα οι αξίες ενός διανοούμενου, ενός καλλιεργημένου και σκεπτόμενου ανθρώπου, ο οποίος ζει (όπως ο ήρωας του μυθιστορήματος) στο αναπτυγ-

μένο πολιτισμικά milieu μιας δυτικής μητρόπολης, τότε σε ποιο βαθμό αυτό μπορεί να συμβεί σε ανθρώπους που, για να το ορίσουμε μέσα από τη «δική μας» βιβλιοφιλική λογική, δεν διαβάζουν βιβλία; (Η, αν διαβάζουν, αυτά περιορίζονται στην κατηγορία εκείνων που εκδίδει η εταιρία Harlequin;)

Μια απάντηση, ως προς την καταγραφή του φαινομένου αυτής της υπαρξιακής απόγνωσης σήμερα, δίνει ο καθηγητής Ευτύχης Μπιτσάκης, ας τον προσέξουμε:

III. ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΥΡΑ ΣΤΟΝ ΑΜΒΩΝΑ

Τελευταία παρατηρείται, διεθνώς και στη χώρα μας, ένα αυξημένο ενδιαφέρον για τη θρησκεία. Εφημερίδες, περιοδικά, προπαγανδιστικά έντυπα, αλλά και βιβλία με αξιώσεις επιστημονικότητας, ασχολούνται με το φαινόμενο της θρησκείας. Άλλα είναι επικριτικά και άλλα επιχειρούν να θεμελιώσουν τα θεολογικά δόγματα στις σύγχρονες επιστήμες. Ειδικά στη φυσική, στην κοσμολογία, στη βιολογία και στην ψυχολογία.

Γιατί αυτό το ανανεωμένο ενδιαφέρον; Όπως είναι γνωστό, σωτηριακές θρησκείες εμφανίστηκαν και εξαπλώθηκαν σε περιόδους κοινωνικής κρίσης: ο Ορφισμός στην περίοδο της διάλυσης της φυλετικής κοινωνίας, ο χριστιανισμός στην περίοδο της κρίσης της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και της γενικευμένης βαρβαρότητας στην περιοχή της Μεσογείου. Και σήμερα, εποχή παροξυσμού των ενδογενών αντιθέσεων του παγκοσμιοποιούμενου καπιταλισμού, εποχή ανασφάλειας, φτώχειας που συνυπάρχει με πρωτοφανή πλούτο, εποχή διάλυσης των κοινωνικών σχέσεων, αιώνα νέων πολέμων, πολλοί συνάνθρωποι αναζητούν κάποιο χώρο παρηγοριάς και ελπίδας πέρα από την επίγεια βαρβαρότητα. Η θρησκεία ήταν πάντα και παραμένει «η ψυχή ενός κόσμου χωρίς ψυχή, το πνεύμα ενός κόσμου δίχως πνεύμα». Η θρησκεία είναι η «αλλοτριωμένη συνείδηση ενός αλλοτριωμένου κόσμου»...

Σε καιρούς που δεν υπάρχουν απτές, γήινες λύσεις, μας εξηγεί ο καθηγητής Μπιτσάκης (στο πρόσφατο βιβλίο του *Από την πυρά στον άμβωνα*), σε καιρούς όπως

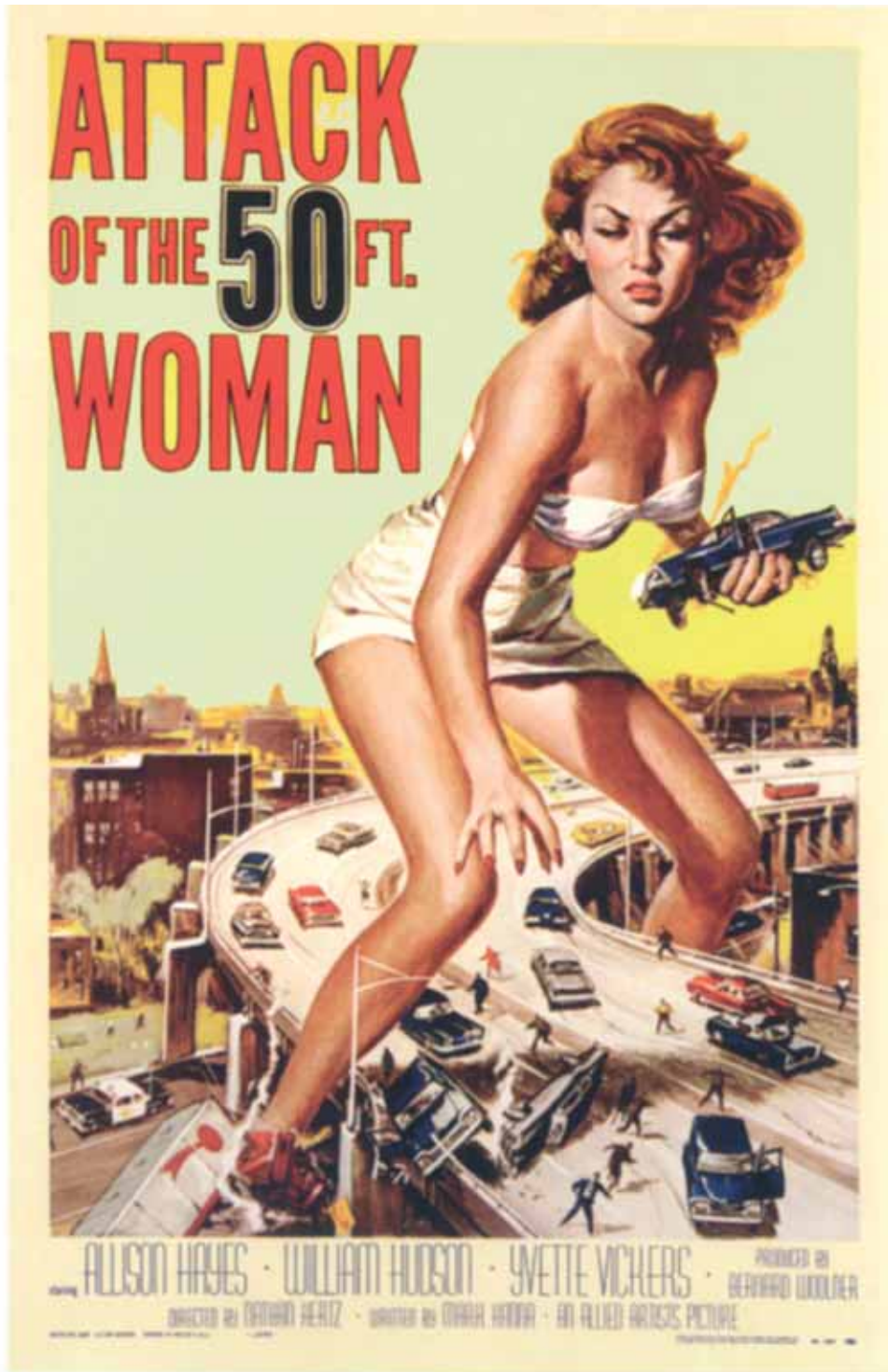
ο δικός μας δύσκολος καιρός του τελευταίου τριμήνου, ο πολύς κόσμος καταφεύγει στην εύκολη διέξοδο: στη δοκιμασμένη μυθολογία ενός φανταστικού κόσμου παρηγορίας, πέρα από τον κόσμο των ανθρώπων. Συνεχίζει ο καθηγητής, στο ίδιο βιβλίο:

Ερώτημα: Γιατί διαψεύστηκαν οι προσδοκίες των ουμανιστών και ειδικά των αστών ορθολογιστών; Γιατί στην εποχή του θριάμβου των φυσικών επιστημών κυριαρχούν οι θρησκευτικές δοξασίες και οι ποικίλες μορφές του μυστικισμού; Η επιστήμη, μόνη, δεν μπορεί να διαλύσει «τα σκοτάδια»

του ανορθολογισμού. Η κοινωνία μας εκκρίνει ως φυσιολογικό προϊόν την ανορθολογική κοσμοαντίληψη, «αλλοτριωμένη εικόνα, ενός αλλοτριωμένου κόσμου». Από κοντά, Τύπος, τηλεόραση και οι εκδότες μας, που κατά κανόνα επιλέγουν βιβλία είτε του αγγλοσαξονικού εμπειρισμού, είτε του ανορθολογισμού της μόδας.

Κάποτε αστοί στοχαστές μιλούσαν για «θάνατο του θεού». Τώρα, εποχή κρίσης του συστήματος, ο «θεός» επιστρέφει μαζί με καφετζούδες, μέντιουμ, μάγους, εξορκιστές, μαζί με επιστήμονες που «απέδειξαν» τη Δημιουργία του Σύμπαντος, και άλλους που ανακαλύπτουν «πολλαπλά σύμπαντα», «παράλληλα σύμπαντα», «μίνι-σύμπαντα», αστρικά σώματα, μαζί με θαυματοποιούς, τσαρλατάνους, αγύρτες και απατεώνες. Στις σημερινές κοινωνίες της κρίσης και της αποξένωσης, θάλλει το στείρο δέντρο του ανορθολογισμού, ενώ οι σωτηριακές

Θρησκείες φωτίζουν τα μεταμοντέρνα σκοτάδια με το απα-
τηλό φως της υπέρβασης...

IV. ΣΒΗΣΜΕΝΕΣ ΨΥΧΕΣ

Είναι αλήθεια. Ο κόσμος χάνει το κέντρο του. Δεν ξέρει πού να σταθεί, σε τι να ελπίζει. Η βία σε όλον τον πλανήτη, η φονταμενταλιστική, τυφλή βία που υπηρετεί εξίσου τυφλές εξουσίες της οικονομικής και πολιτικής υπαρπαγής κυβερνά πια ανεξέλεγκτη από τα διεθνή θεσμικά όργανα, ως διεθνής μαφία των παρακρατικών επεμβάσεων, ως διεθνής των ναρκωτικών, ως διεθνής αγορά των όπλων, ως διεθνής του χρηματιστηρίου, ως διεθνής του πολιτισμικού σκοταδισμού, διαγράφοντας κάθε έννοια ουμανισμού, κάθε ανθρωπιστική κατάκτηση – με την ευκολία ενός war game.

Στην ασφάλεια του τηλεοπτικού καναπέ αγνοούμε συχνά την ευκολία με την οποία αυτή η τυφλή βία, ανά πάσα στιγμή μπορεί να χτυπήσει και τη δική μας πόρτα. Και για να μην υπάρξει παρεξήγηση: δεν εννοούμε εδώ την πρόσκαιρη ατομική βία των όποιων τιμητών / τρομοκρατών της δημοκρατίας, αλλά τη μαζική βία των εν απογνώσει ανθρώπων που, στερημένοι από το κέντρο βάρους τους, στερημένοι από την απαραίτητη ανθρωπιστική καλλιέργεια της ψυχής, μπορούν εύκολα, όταν το μαχαίρι φτάσει στο κόκκαλο, να κάνουν ό,τι και οι Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν, ό,τι και οι ναζιστές, ό,τι και οι χούλιγκαν των γηπέδων.

Να ισοπεδώσουν τα πάντα. Να χάσουν το μέτρο της ζωής. *Να καταργήσουν τον πολιτισμό, να σβήσουν τις ψυχές των ανθρώπων.*

Στο απόσπασμα που θα διαβάσετε στη συνέχεια, από το πολυδιαβασμένο μυθιστόρημα του Ναντίμ Ασλάμ, *Σβησμένες Ψυχές*, αυτή η διαπίστωση, μολονότι εικονογραφεί την ακραία περίπτωση του Αφγανιστάν, είναι πολύ διδακτική για εποχές που γυρνούν την πλάτη στον πολιτισμό, εποχές όπως η σημερινή.

Κάποιο βράδυ, μέσα στο σκοτάδι, στις τέσσερις τα ξημερώματα η Λάρα είχε σηκωθεί από το κρεβάτι της. Συντρο-

φιά με ένα αναμμένο κερί, επισκέφτηκε τα δωμάτια του σπιτιού κινούμενη κάτω από το έλυτρο που σχημάτιζαν τα βιβλία στο ταβάνι, κυριευμένη από την ανάγκη να περπατήσει ύστερα από τόσες ώρες ακινησίας. Απέφυγε το δωμάτιο του Μάρκουσ, όμως μπήκε σε άλλα, κοιτάζοντας ολόγυρά της τυλιγμένη στο κίτρινο φως της φλόγας του κεριού. Κάπου πολύ μακριά, ένας μουεζίνης είχε αρχίσει το κάλεσμα για την πρωινή προσευχή.

Σύμφωνα με το Ισλάμ, τούτη την ώρα ίσα που μπορεί να ξεχωρίσει κανείς μια μαύρη κλωστή από μια άσπρη χωρίς τη βοήθεια τεχνητού φωτός.

Όταν το σπίτι φωτίστηκε αρκετά από τον ήλιο, τοποθέτησε καθρέφτες στο πάτωμα για να δει τα βιβλία που βρίσκονταν πάνω από το κεφάλι της, παρόλο που δεν ήταν όλα καρφωμένα με τους τίτλους τους σε περίοπτη θέση και κάποια ήταν γραμμένα σε γλώσσες που δεν γνώριζε.

Λίγα χρόνια πριν, τότε που οι Ταλιμπάν μπορούσαν να εισβάλουν στο σπίτι ανά πάσα στιγμή, η γυναίκα του οικοδεσπότη είχε καρφώσει τα βιβλία στο ταβάνι των δωματίων και των διαδρόμων. Η ελεύθερη σκέψη θεωρούνταν αιρετική από τους Ταλιμπάν, άρα τα βιβλία θα κατέληγαν στην πυρά. Έτσι λοιπόν, αυτός ήταν ο μόνος τρόπος που φάνηκε λογικός στη σύζυγο, η οποία έως εκείνη τη δεδομένη στιγμή είχε χάσει εντελώς τα λογικά της, ώστε να τα σώσει, να τα διαφυλάξει απ' το χέρι του κακού.

Φαντάστηκε να τεντώνει ένα δίκτυ κατά μήκος του δωματίου στο ύψος της μέσης της και μετά να ανεβαίνει στο

ακριβώς από πάνω πάτωμα και να χτυπάει τα πόδια της κάτω μέχρι να ξεκαρφωθούν όλα τα βιβλία και να πέσουν με ασφάλεια στο δίκτυ. Ο Μάρκουσ ειπέ πως οι ισχυρές δονήσεις που προκαλούσαν τα βομβαρδιστικά B-52 όταν σφυροκοπούσαν την Τόρα Μπόρα για μερόνυχτα το 2001 είχαν χαλαρώσει τα καρφιά όλων των βιβλίων από τη μια μεριά του δωματίου. Η βροχή από τα βιβλία που έπεφταν κάθε φορά σε όλο το σπίτι ήταν συχνό φαινόμενο εκείνες τις εβδομάδες...

V. Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΣΤΑΘΜΟΣ;

Όσοι διαβάζουν Ιστορία γνωρίζουν ότι αυτή η καταράκτυλα του δυτικού πολιτισμού προς τη χρηματιστηριακή διαφθορά και την κατάκτηση των κρατών διά της «μεταμοντέρνας» οικονομίας είναι σχετικά νέο φαινόμενο. Όμως η συνέπειά της, η δημιουργία μεγάλων στρωμάτων εξαθλιωμένων ανθρώπων, με κάθε έννοια του όρου, που φυτωζούν στις παρυφές της δυτικής μητρόπολης, κινούμενοι σε μια αχαρτογράφητη ζώνη ανάμεσα στην παρανομία και την επαιτεία, δεν είναι νέο φαινόμενο. Τις τελευταίες δεκαετίες η εξαθλίωση έχει καταστήσει την Ευρώπη ένα απέραντο ξενοδοχείο ξεσπιτωμένων, διωγμένων, εξορισμένων και αυτοεξορίστων ανθρώπων που, στην κυριολεξία, δεν έχουν στον ήλιο μοίρα. Η Αθήνα και όλες οι μεγάλες πόλεις της Ελλάδας έχουν πλημμυρίσει από αυτόν τον ιδιότυπο μέτοικο που είτε καθαρίζει τζάμια στα φανάρια, είτε εκπορνεύεται μέχρι να καταφέρει να βρει μια δουλειά, είτε, τρελαμένος μέσα στην απόγνωση ότι μπορεί κάποια στιγμή να αλλάξει η θέση του, γλιστράει προς το έγκλημα ή, τέλος «ησυχάζει» στην παράλογη ασυλία που απολαμβάνει, παραμένοντας στα αζήτητα αυτής της κοινωνίας.

Αυτή η οικεία για τον κάτοικο της δυτικής μητρόπολης θλιβερή κατάσταση, ναι, είναι παλαιά. Την περιγράφει πολύ πειστικά ο συγγραφέας Τζέι Παρίνι στο μυθιστό-

ρημα ο *Τελευταίος Σταθμός* (γυρίστηκε και ταινία, θα παιχτεί αυτό το καλοκαίρι στους κινηματογράφους):

Στη Μόσχα, δεν μπορεί κανείς να διασχίσει έναν δρόμο δίχως να συναντήσει ζητιάνους, και μάλιστα πολύ διαφορετικούς από τους ζητιάνους στην επαρχία. [...] Όταν τους συναντάς, συνήθως προσπαθούν μονάχα να τραβήξουν το βλέμμα σου. Ανά-

λογα με την αντίδρασή σου, είτε σου ζητούν κάτι είτε όχι. [...] Η Μόσχα παρουσιάζει όλων των ειδών τους επαίτες. Υπάρχουν κάποιοι που ζουν από αυτό και υπάρχουν άλλοι, «πραγματικοί» επαίτες, οι οποίοι ήρθαν στην πόλη για κάποιο λόγο και είναι γνησίως ενδεείς. Μεταξύ αυτών των τελευταίων συγκαταλέγονται πολλοί απλοί μουζίκoi, άντρες και γυναίκες ομοίως, οι οποίοι φορούν ρούχα μουζίκων. Τους συναντώ συχνά. Κάποιοι από αυτούς αρρώστησαν εδώ και τους διώξαν από το νοσοκομείο. **Δεν μπορούν ούτε να συντηρήσουν τον εαυτό τους ούτε**

τε να φύγουν από τη Μόσχα. Κάποιοι δεν είναι άρρωστοι, αλλά έχασαν ό,τι είχαν και δεν είχαν σε πυρκαγιά, ή είναι ηλικιωμένοι ή είναι γυναίκες με παιδιά. Άλλοι πάλι είναι υγιείς και ικανοί για δουλειά. Αυτοί οι υγιείς, που ζητούν ελεημοσύνη, με ενδιέφεραν ιδιαίτερα. [...] Γιατί αυτοί οι άνθρωποι δούλευαν και άλλοι ζητιάνευαν;

Με το που συναντούσα έναν τέτοιο άνθρωπο, συνήθως άρ-

χιζα ρωτώντας τον πώς έφτασε σ' αυτή την κατάσταση. Κάποτε συνάντησα έναν υγιή μουζικό του οποίου το γένι είχε αρχίσει να γκριζάρει. Ζητιάνευε. Τον ρώτησα ποιος ήταν και εί-πε πως είχε έρθει από την Καλούγκα να ψάξει για δουλειά. Στην αρχή, είχε βρει κάποια δουλειά, να κόβει γέρικη ξυλεία για καυσόξυλα. Αυτός και ο σύντροφός του έκοψαν όλα τα ξύλα σε μια τοποθεσία. Έπειτα, έψαξε για άλλη δουλειά, αλλά δεν μπορούσε να βρει τίποτα. Ο σύ-

ντροφός του τον άφησε και τώρα περιφερόταν επί δύο εβδομάδες, έχοντας φάει ό,τι είχε και μην έχοντας τίποτε για να αγοράσει είτε ένα πριόνι είτε έναν μπαλτά. Του έδωσα χρήματα για το πριόνι και του είπα πού θα μπορούσε να βρει δουλειά. [...]

«Λοιπόν, φίλε μου, να είσαι σίγουρος και να πας. Υπάρχει μόλιχη δουλειά για σένα εκεί», είπα.

«θα πάω», είπε. «Γιατί όχι; Νομίζεις πως το διασκεδάσω να ζητιανεύω; Μπορώ να δουλέψω».

Ορκίστηκε ότι θα πήγαινε και ένιωσα ότι σοβαρολογούσε και σκόπευε να εμφανιστεί. Την επόμενη μέρα, πήγα στους φίλους

μου, τον Πέτρο και τον Σίμωνα, και τους ρώτησα αν ο άντρας είχε εμφανιστεί. Δεν είχε συμβεί κάτι τέτοιο. Τwόντι, πολλοί άλλοι άντρες συμπεριφέρθηκαν λίγο πολύ με τον ίδιο τρόπο. Με εξαπάτησαν επίσης άνθρωποι που είπαν πως ήθελαν μόνο τα χρήματα για να αγοράσουν ένα εισιτήριο τρένου για την πατρίδα τους, αλλά τους συνάντησα στον δρόμο ξανά μια εβδομάδα αργότερα. Αναγνώρισα αρκετούς από αυτούς και με γνώρισαν κι εκείνοι, αλλά, μερικές φορές, επειδή με είχαν ξεχάσει, μου έλεγαν την ίδια ιστορία ξανά. Κάποιοι έστριβαν και απομακρύνονταν βλέποντάς με.

Έτσι, έμαθα ότι και στους κόλπους αυτής της τάξης υπάρχουν πολλοί απατεώνες επίσης. Ωστόσο, ένιωθα να λυπάμαι τρομερά αυτούς τους απατεώνες. Ήταν μια χούφτα από μισοντυμένους, λεπτούς, εξαθλιωμένους, αρρωστιάρηδες ανθρώπους: ένας είδος ανθρώπων που συχνά ξεπαγιάζουν μέχρι θανάτου ή πάνε μόνοι τους και κρεμιούνται, όπως διαβάζουμε συχνά στις εφημερίδες...

VI. Η ΜΑΝΙΑ ΜΕ ΤΟΝ... ΜΠΑΛΤΑ

Να γιατί μας χρειάζονται ακόμα οι ιστορίες που διηγούνται τα μυθιστορήματα, γιατί ακόμα μας χρειάζεται η λογοτεχνία. Εκεί υπάρχουν όλα. Όπως ακριβώς κάποιοι φίλοι που δεν τους βλέπουμε συχνά, αλλά ξέρουμε ότι ανά πάσα στιγμή, αν τους χρειαστούμε, θα έρθουν αμέσως κοντά μας, έτσι ακριβώς υπάρχουν τα βιβλία δίπλα μας. Ανά πάσα στιγμή σκαλίζοντας τις σελίδες τους μπορεί να ανακαλύψουμε ένα απρόσμενο φως, για τη σκέψη, για τις αποφάσεις, για τις διεκδικήσεις μας. Ακόμα και

για να διαχειριστούμε αποτελεσματικά τον *θυμό* – που δίκαια συχνά πυκνά μας πνίγει απέναντι στην περιρρέουσα αδικία. Διαβάστε για παράδειγμα το παρακάτω απόσπασμα από το καλτ βιβλίο του Θανάση Σκουμπέλου με τον χαρακτηριστικό τίτλο *Ο μπαλτάς* και θα καταλάβετε τι εννοούμε:

Τα 'χαν μαζεμένα κι αυτοί του Τοπαλίδη γιατί με δική του απόφαση είχε φυλακιστεί ο μικρός γιος του Στέργιου που οι αστυνομικοί ισχυρίζονταν ότι τον είχαν πιάσει να πε-

τάει μολότοφ στο κτίριο του χρηματιστηρίου. Τα χέρια του δεν μύριζαν βενζίνη, αλλά είχαν βρει άλλες δύο μολότοφ στο σακίδιό του. Ο Στέργιος, παλιός μπάτσος, έντιμος όμως και άφοβος άντρας αυτός –σε συμπλοκή με μούτρα της νύχτας είχε τυφλωθεί, του 'χε καταστρέψει η σφαίρα το οπτικό νεύρο–, κατέθεσε στο δικαστήριο ότι κάποιος ήθελε να ενοχοποιήσουν τον γιο του για να αμαυρώσουν το δικό του έντιμο παρελθόν, κάποιος επίορκος, αυτοί είχαν βάλει στο σακίδιο τις μολότοφ και αυτούς να έψαχνε να βρει ο δικαστής αν ήθελε να λάμψει η αλήθεια, κι η μάνα του είχε ξεσπάσει «Ένα μικρό παιδί είναι... Μην τον καταστρέψετε στέλνοντάς τον στη φυλακή... Δώστε του μια ευκαιρία... Δεν έχω άλλο εγγόνι... Και τον γιο μου, κι αυτόν τυφλό μού τον στείλατε πίσω... Εσάς υπηρετούσε...» Είχε πέσει με κλάματα στα πόδια της έδρας.

άνθρωποι είχαν χάσει τα λεφτά τους και τα σπίτια τους και ήθελαν να παραδειγματίσουν οι Αρχές, μην αρχίσουν και καίνε τραπεζες και χρηματιστήριο οι χαμένοι, κι έτσι η έδρα με πρόεδρο τον Τοπαλίδη καταδίκασε τον γιο του Στέργιου, δεκαεννιά χρονών παιδί, σε είκοσι χρόνια φυλακή. Για να τον δέσουν και πιο καλά του φόρτωσαν κι άλλα, και την επίθεση στην πρεσβεία με μολότοφ, και τον εμπρησμό μιας αποθήκης τροφίμων και ενός σούπερ μάρκετ που είχαν κατηγορηθεί οι ιδιοκτήτες τους ότι κερδοσκοπούσαν.

«Η μόνη υγιής αντίδραση μπρος σε αυτό το τσίρκο της απά-

της που υπηρετείτε... έχοντας συνείδηση του τι υπηρετείτε, εγώ δεν είχα, ένας απλός κι αμόρφωτος μπάτσος ήμουν, είναι η μολότοφ... Είναι σίγουρο ότι δεν πέταξε ο γιος μου τη μολότοφ... Μα θα χαιρόμουν να την είχε αμολήσει...» είχε φωνάξει, μετά την ανάγνωση της απόφασης

προς την έδρα ο Στέργιος κι οι δικαστές με πρώτο τον Τοπαλίδη είχαν σηκωθεί κι είχαν φύγει άρον άρον από την αίθουσα, σαν να τους κυνηγούσαν οι ενοχές τους.

Το παραπάνω μικρό απόσπασμα από τον *Μπαλτά* (πιο συγκεκριμένα: από την ιστορία με τίτλο «Τα παγανά») μιλάει από μόνο του για την απελπισία που σ' αυτούς τους δεινούς καιρούς μπορεί να οδηγήσει από την απλή ρίψη μιας μολότοφ έως τις ακραίες μορφές της τρομοκρατίας.

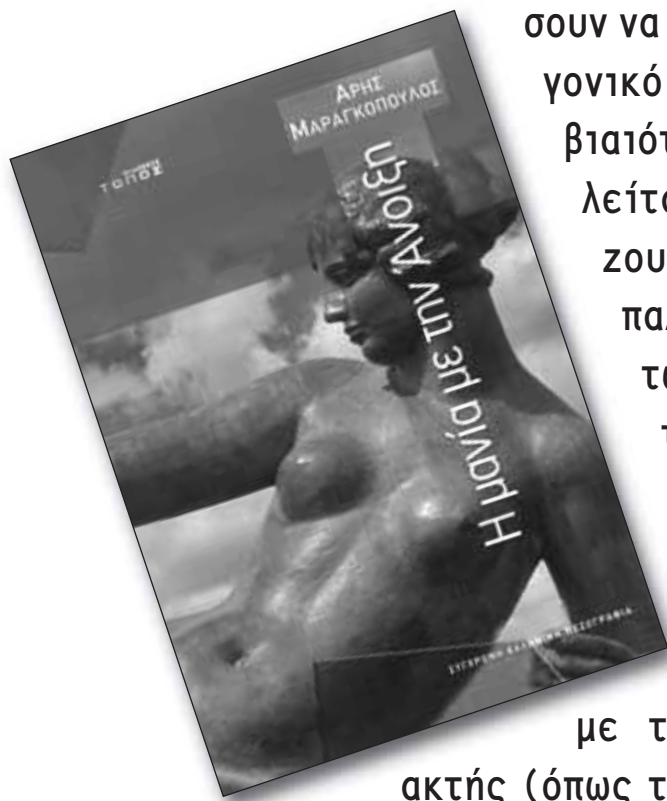
Σ' ένα άλλο μυθιστόρημα, στο *Η μανία με την Άνοιξη*, του Άρη Μαραγκόπουλου, αυτή η τελευταία μορφή απελπισμένης αντίδρασης απέναντι στην Εξουσία αποτελεί το κεντρικό θέμα, καθώς ο συγγραφέας επιχειρεί να εξηγήσει τη «συνενοχή» / «συμμετοχή» της σιωπηρής πλειοψηφίας ή, κατά περίπτωση, την ανοχή της απέναντι σε παρόμοιες ακραίες μορφές πολιτικής απείθειας:

... Αυτά τα γεγονότα της βιαιότητας δεν τους συγκινούσαν πια. Πώς να τους συγκινήσουν; Είχαν ζήσει αδελφωμένοι με τη βιαιότητα από πολύ παλιά. [...] Όταν ο φόβος φυτεύεται βαθιά στις ψυχές από το ίδιο το κράτος, ακόμα και σήμερα, στον εικοστό πρώτο αιώνα [...] **όταν επιπλέον και, κόντρα σ' όλα αυτά της Ιστορίας σου, εσύ αισθάνεσαι ότι δεν θέλεις, ρε παιδί μου, με τίποτε να σκύψεις το κεφάλι στη αδικία που σε τυλίγει από παντού, όπου άλλοι αποφασίζουν για σένα πριν από σένα στο καθετί, όταν αυτό**

το τελευταίο αίσθημα διαχέεται από πατέρα σε γιο κι από μάνα σε κόρη, όταν, με δυο λόγια, δεν σου μένει παρά η σιωπηλή αποδοχή της «μοίρας» που λέγεται γεωγραφική θέση, φτωχός τόπος, διεφθαρμένοι πολιτικοί, γιατροί και δικαστές, ντροπιαστικός τουρισμός, άγωνα γραμμή κ.λπ., τότε τα βίαια γεγονότα της όποιας αυτοδικίας, ακόμα κι αν δεν διάλεξες εσύ τον στόχο, ακόμα κι αν δεν τα αποδέχεσαι ολόψυχα (τουλάχιστον ως προς την εκτέλεσή τους), δεν σε ξενίζουν κι ούτε καταφέρνουν να σε στενοχωρήσουν – οπωσδήποτε όχι στον βαθμό που, για τους πολίτες μιας

άλλης επικράτειας, θα ήταν απολύτως αναμενόμενο. **Βαθιά μέσα στο είναι σου παίρνεις μια κρυφή εκδίκηση για όλα τα κακά του κόσμου:** αν είσαι σε προχωρημένη ηλικία, για όσα άσκημα πρόλαβες να δεις με τα ίδια σου τα μάτια, αν

είσαι νέος, για όσα είδες κιόλας (αυτό δεν θέλει κάποια ξεχωριστή ικανότητα: ο πατέρας κι η μάνα σου θα φροντίσουν να μάθεις νωρίς για τον προγονικό θυμό). Τα γεγονότα της βιαιότητας που συνήθως αποκαλείται τρομοκρατία κατακλύζουν πολύ κόσμο, όπως η παλίρροια: έρχεται το ρεύμα των συμβάντων, πλημμυρίζει την ακτή της στενοχώριας, της πίκρας, του αρχαίου θυμού, παρασύροντας μαζί του και κάποια εμπόδια, πεταμένα μαζί με τα φύκια στην άκρη της ακτής (όπως τη στιγμιαία αντίδραση για την απώλεια ενός αθώου), και τα διώχνει πίσω προς την ξηρά της λογικής και της φρονιμάδας – αλλά για πολύ λίγο. **Τόσο μόνο όσο χρειάζεται ο θυμός του σώματος να οδηγήσει ξανά τις αποφάσεις του μυαλού.** Έρχεται μετά η άμπωτη της λήθης και τα παρασέρνει όλα μαζί στο βυθό των πραγμάτων, της συνείδησης, της Ιστορίας, στην άβυσσο των νεκρών σου απ' όπου τίποτε δεν γυρίζει πίσω. **Εκτός από τον κληρονομημένο, παρατεταμένο θυμό που δεν βρίσκει ικανοποίηση.** Ο γέγονε γέγονε.

VII. ΟΤΑΝ ΚΟΡΙΤΣΙ ΣΥΝΑΝΤΑ ΑΓΟΡΙ...

Αλλά η ελπίδα πεθαίνει τελευταία. Έτσι λένε και έτσι πορεύτηκαν εκατομμύρια άνθρωποι στον πλανήτη μέχρι σήμερα. Διεκδικώντας καλύτερη μοίρα και ελπίζοντας ότι θα έχουν μια καλύτερη μοίρα. Διεκδικώντας, ελπίζοντας, διαβάζοντας «θεραπευτικές» ιστορίες και Ιστορία. Ή ιστορίες που εμπειρεύουν την Ιστορία πίσω από τις γραμμές του κειμένου, όπως στο απόσπασμα με τον οποίο κλείνουμε αυτό το εκτενές αφιέρωμα – από το σπουδαίο μυθιστόρημα της Άλι Σμιθ *Κορίτσι συναντά αγόρι*:

...Στεκόμασταν στην όχθη του ποταμού κάτω από τα δέντρα, οι δυο μας μόνο, και υποσχεθήκαμε στο μηδέν που ήταν εκεί, στο μηδέν που μας έπλασε, στο μηδέν που μας άκουγε, ότι ειλικρινά επιθυμούσαμε να ξεπεράσουμε τον εαυτό μας.

Και αυτό είναι το μήνυμα. Αυτό. Αυτό είναι όλο.

Μια πέτρα που βουλιάζει κι οι κύκλοι που πολλαπλασιάζονται στην επιφάνεια της λίμνης. Ένα ποτήρι νερό που προσφέρεται στον δρόμο σ' έναν διψασμένο ταξιδιώτη. Τίποτα περισσότερο από αυτό που συμβαίνει όταν τα πράγματα συναντιούνται, όταν υδρογόνο, ας πούμε, συναντά οξυγόνο ή μια ιστορία του τότε συναντά μια ιστορία του τώρα ή πέτρα συναντά νερό συναντά κορίτσι συναντά αγόρι συναντά πουλί συναντά χέρι συναντά φτερούγα συναντά οστό συναντά φως συναντά σκοτάδι συναντά μάτι συναντά λέξη συναντά κόσμο συναντά κόκκο άμμου συναντά δίψα συναντά

πείνα συναντά ανάγκη συναντά όνειρο συναντά πραγματικό
συναντά ίδιο συναντά διαφορετικό συναντά θάνατο συνα-
ντά ζωή συναντά τέλος συναντά αρχή και ξανά πάλι, η ιστο-
ρία της ίδιας της φύσης, της πολυμήχανης, που δημιουργεί
το ένα πράγμα μέσα από το άλλο και το ένα πράγμα μέσα
στο άλλο, και τίποτα δεν διαρκεί, και τίποτα δεν χάνεται,
και τίποτα δεν εξαφανίζεται, και τα πράγματα μπορούν
πάντα να αλλάζουν, επειδή τα πράγματα πάντα θα αλλάζουν,
και τα πράγματα θα είναι πάντα διαφορετικά, επειδή τα
πράγματα μπορούν πάντα να είναι διαφορετικά.

Και από πάντα, μέσα από τις ιστορίες που ήθελαν να τις αφηγηθούμε, παίρναμε το σχοινί για να μπορέσουμε να διασχίσουμε οποιοδήποτε ποτάμι. Μας κράταγαν σε ισορροπία πάνω από κάθε γκρεμό. Μας έκαναν εκ φύσεως ακροβάτες. Μας έκαναν γενναίους. Μας έκαναν ευτυχισμένους. Μας άλλαξαν. Ήταν στη φύση τους να το κάνουν...

Άλλα βιβλία στο ίδιο πνεύμα με τα βιβλία του αφιερώματος

Πολιτικό μυθιστόρημα

Γιάγκος Ανδρεάδης: *Οι λαθρέμποροι*
Βασίλης Βασιλικός: *Τριλογία*
Άρης Μαραγκόπουλος: *True Love*
Δημήτρης Μητσοτάκης: *Η μονοκατοικία*
Θανάσης Σκρουμπέλος: *Μπλε καστόρινα παπούτσια*
Φίλιπ Κ. Ντικ: *Ο άνθρωπος στο ψηλό κάστρο*

Βιογραφία

Ερνέστο Τσε Γκεβέρα: *Ο Τσε από τον Γκεβέρα*
Φιντέλ Κάστρο: *Εκείνα τα χρόνια, μια αυτοβιογραφία*
Διονύσης Χαριτόπουλος: *Άρης ο αρχηγός των ατάκτων*

Λογοτεχνία με πολιτικές προεκτάσεις

Ναντίμ Ασλάμ: *Ο χάρτης των χαμένων εραστών*
Μπορίς Βιάν: *Θα φτύσω στους τάφους σας*
Ρέιτσελ Κασκ: *Άρλινγκκτον παρκ*
Σιμπίλε Μπεργκ: *Σεξ II*
Ντέιβιντ Πις: *Καταραμένη Ομάδα*
Μάρτιν Πριντς: *Ο ληστής μαραθωνοδρόμος*
Πίτερ Τεμπλ: *Τσακισμένη ακτή*
Άρτουρ Σνίτσελερ: *Απελευθέρωση*

Θεωρία

Τόμας Άστον: *Η βιομηχανική επανάσταση*
Πέπη Ρηγοπούλου: *Ο τρελός πρόεδρος και η γυναικεία ηδονή*
Π. Ρηγοπούλου, Γ. Ανδρεάδης: *Ζητήματα ιστορίας του πολιτισμού*
Λουίζ Ρίτσαρντσον: *Τι θέλουν οι τρομοκράτες*

ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ

Υπάρχουν συγκεκριμένα κόλπα που μπορεί κανείς να χρησιμοποιήσει ώστε να βελτιώσει την τεχνική του;

ΤΡΟΥΜΑΝ ΚΑΠΟΤΕ

Η δουλειά είναι το μόνο κόλπο που γνωρίζω. Η συγγραφή έχει νόμους της προοπτικής, της φωτοσκίασης, όπως ακριβώς έχει η ζωγραφική ή η μουσική. Αν γεννηθείς γνωρίζοντάς τους, έχει καλώς. Αν όχι, μάθε τους. Ύστερα, τροποποίησε τους κανόνες κατά πώς σε βολεύει. Ακόμα και ο Τζόις, ο πιο ακραίος αρνητής του κανόνα που διαθέτουμε, ήταν εξαιρετικός μάστορας μπόρεσε να γράψει το *Ulysses* επειδή μπόρεσε να γράψει τους Δουβλινέζους. Είναι πάρα πολλοί οι συγγραφείς που δείχνουν να θεωρούν τη συγγραφή διηγημάτων σαν ένα είδος άσκησης των δαχτύλων. Ε, λοιπόν, σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι σαφές ότι το μόνο που εξασκούν είναι τα δάχτυλά τους.

ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ (I)

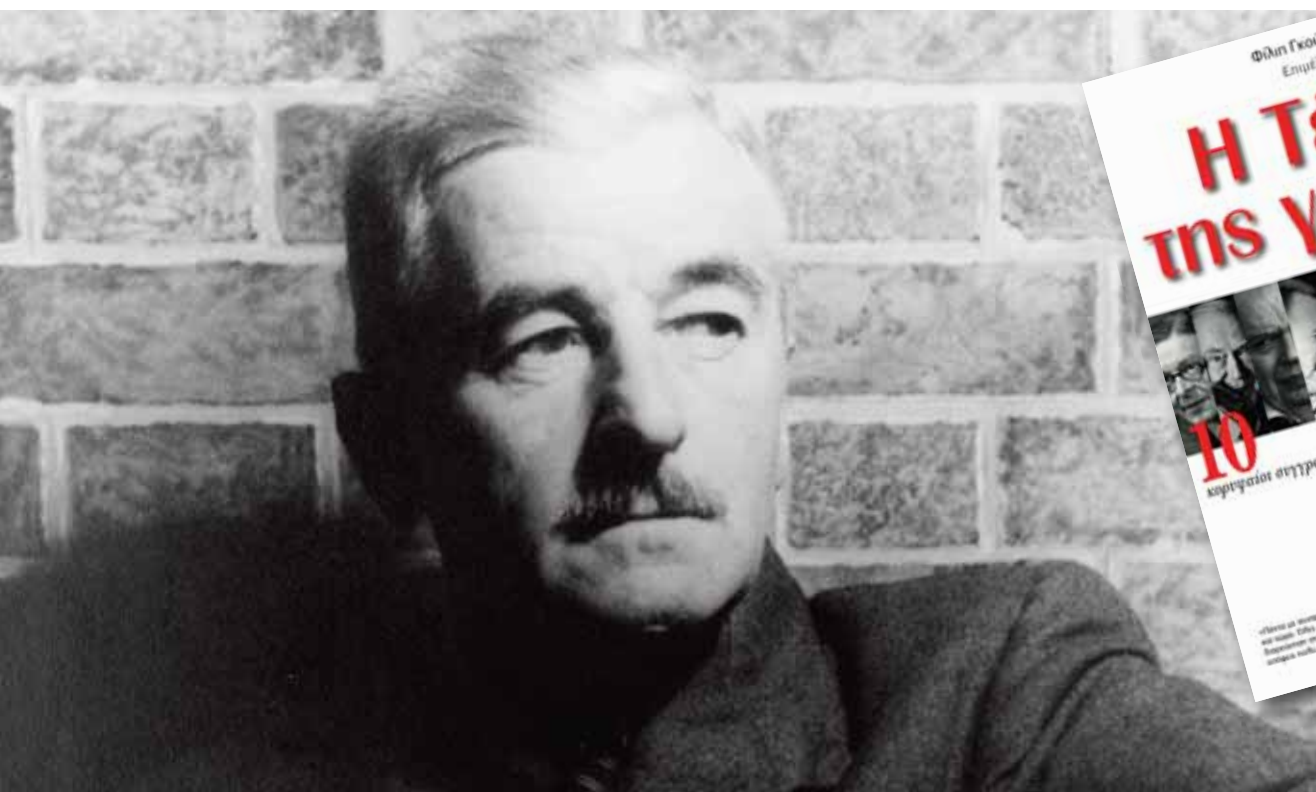
ΕΡΩΤΗΣΗ

Μερικοί αναγνώστες βρήκαν τις ιστορίες σας ψυχρές, απρόσωπες, κάπως σαν τις ιστορίες κάποιων νεότερων Γάλλων συγγραφέων. Αυτή ήταν η πρόθεσή σας;

ΧΟΡΧΕ ΛΟΥΪΣ ΜΠΟΡΧΕΣ

Όχι. [θλιμμένα.] Αν συνέβη κάτι τέτοιο, τότε οφείλεται σε αδεξιότητα και μόνο. Γιατί εγώ τις ένωσα πολύ βαθιά. Τις ένωσα τόσο βαθιά που τις είπα, πώς να το πω, χρησιμοποιώντας παράξενα σύμβολα, έτσι που οι άνθρωποι να μην καταλάβουν ίσως ότι όλες ήταν λίγο-πολύ αυτοβιογραφικές. Οι ιστορίες μιλούσαν για τον εαυτό μου, για τις προσωπικές μου εμπειρίες. Υποθέτω πως έτσι είναι η αγγλική συστολή, όχι;

ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ

Πώς γίνεται ένας συγγραφέας σοβαρός μυθιστοριογράφος;

ΟΥΪΛΙΑΜ ΦΟΚΝΕΡ

Χρειάζεται ενενήντα εννέα τοις εκατό ταλέντο... ενενήντα εννέα τοις εκατό πειθαρχία... ενενήντα εννέα τοις εκατό δουλειά. Ποτέ δεν πρέπει να είναι ικανοποιημένος με αυτό που κάνει. Ποτέ δεν είναι όσο καλό μπορεί να γίνει. Πάντα να ονειρεύεσαι και να στοχεύεις ψηλότερα από εκεί που ξέρεις ότι μπορείς να φτάσεις. Μη σε απασχολεί το να γίνεις απλώς καλύτερος από τους σύγχρονους ή τους προγενέστερούς σου. Προσπάθησε να γίνεις καλύτερος από τον εαυτό σου. Ο καλ-

ΕΞΟΜΟΛΟΓΟΥΝΤΑΙ (ΙΙ)

λιτέχνης είναι ένα πλάσμα που το καθοδηγούν οι δαίμονες. Δεν ξέρει γιατί τον διαλέγουν, και συνήθως έχει τόσα πολλά να κάνει, που δεν του μένει χρόνος να σκεφτεί το γιατί. Είναι πέρα για πέρα αμοραλιστής, με την έννοια ότι θα ληστέψει, θα δανειστεί, θα εκλιπαρήσει ή θα κλέψει από τον οποιονδήποτε και από τον καθένα για να κάνει τη δουλειά του.

ΕΡΩΤΗΣΗ

Θέλετε να πείτε ότι ο συγγραφέας πρέπει να είναι εντελώς αδίστακτος;

ΟΥΪΛΙΑΜ ΦΟΚΝΕΡ

Η μοναδική ευθύνη του συγγραφέα είναι απέναντι στην τέχνη του. Θα είναι εντελώς αμείλικτος αν είναι καλός. Έχει ένα όνειρο. Του προκαλεί τέτοια αγωνία, που πρέπει να απαλλαγεί από αυτό. Ως τότε δεν έχει ησυχία. Όλα πετιούνται στον κάλαθο των αχρήστων: η τιμή, η υπερηφάνεια, η αξιοπρέπεια, η ασφάλεια, η ευτυχία, όλα, για να καταφέρει να γράψει το βιβλίο. Αν κάποιος συγγραφέας αναγκαστεί να ληστέψει την ίδια του τη μητέρα, δεν θα διστάσει λεπτό. Η «Ωδή σε μια ελληνική υδρία» αξίζει όσο χίλιες γριούλες.

ΚΑΠΟΤΕ ΤΟ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟ ΓΙΝΕΤΑΙ

Ο ρόλος του ποδο-
σφαίρου στην παγκόσμια
κουλτούρα είναι δεδομένος, σχο-
λιασμένος επανειλημμένα, κοινός τόπος για τα
εκατομμύρια των οπαδών, των φίλων, των ανθρώ-

ΑΦΗΓΗΣΗ, ΙΣΤΟΡΙΑ, ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ.

πων που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, συμμετέχουν, το παρακολουθούν, το απολαμβάνουν – όπως θα γίνει και φέτος με το Μουντιάλ. Σας παρουσιάζουμε λοιπόν τέσσερα χαρακτηριστικά βιβλία που εμπνεύστηκαν απ' αυτό και γράφουν ήδη ιστορία στην ιστορία του αθλήματος...

I

Μέσα στις σελίδες του βιβλίου του Χρήστου Σωτηρακόπουλου, *Παιχνίδι χωρίς όρια*, παρελαύνουν, σε αργό play back, οι καλύτερες στιγμές του παγκόσμιου ποδοσφαίρου. Οι

σημαντικότερες φυσιογνωμίες του ποδοσφαίρου συλλαμβάνονται από τον δεξιοτέχνη σπορτκάστερ στην πιο φημισμένη στιγμή της καριέρας τους: τη μαγική εκείνη στιγμή που ένα γκολ, μία φάση, ένα επεισόδιο στο γήπεδο ή στην κερκίδα μετατρέπεται σε θρύλο, ή πιο απλά, περνάει οριστικά και αμετάκλητα στην Ιστορία.

Κι αλήθεια, πόσοι φίλαθλοι γνωρίζουν ότι π.χ. η κόντρα Σέλτικ-Ρέιντζερς πηγάζει από την άγρια θρησκευτική διαμάχη που κρατάει αιώνες τώρα στη Σκοτία; Πόσοι γνωρίζουν την ιστορική σχέση που συνδέει το αγγλικό ποδόσφαιρο με τη χώρα των Βάσκων; Πόσοι γνωρίζουν ότι μέχρι το 1952 η Ινδία αγωνιζόταν σε διεθνείς διοργανώσεις ποδοσφαίρου με τους παίκτες της ξυπόλητους κι ότι η ινδική ομοσπονδία αποφάσισε την υποχρεωτική χρήση παπουτσιών, όταν στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Ελσίνκι,

το 1952, οι περισσότεροι παίκτες έπαθαν κρυοπαγήματα; Τέλος, αλήθεια, ποιος γνωρίζει ότι το γκολ που έβαλε ο σέντερ φορ της εθνικής Ανατολικής Γερμανίας, Γιούργκεν Σπαρβάσερ, στον αγώνα κατά της αντίστοιχης ομάδας της Δυτικής, για το Μουντιάλ του 1974, του έσωσε τη ζωή, όταν έξι χρόνια αργότερα δοκίμασε να διαφύγει ως πολιτικός πρόσφυγας στη Δυτική Γερμανία;

II

Ο Ντέιβιντ Πις, στο μυθιστόρημά του *Καταραμένη ομάδα*, κατάφερε να δημιουργήσει μια σχεδόν βιβλικής ατμόσφαιρας λογοτεχνία, στην οποία, με αφορμή το ποδόσφαιρο, παρελαύνει μια ολόκληρη κοινωνία πολιτικών παραγόντων, διαφθοράς, παράνοιας, αγοράς συνειδήσεων, ύποπτων δοσοληψιών, προδοσίας, και ταξικών συγκρούσεων – εφόσον το θέατρο αυτού του δράματος, ενός δράματος που κόβει πραγματικά την ανάσα με τον άγριο ρυθμό του, είναι το υποβαθμισμένο Γιορκσάιρ της δεκαετίας του εβδομήντα. Ο Chris Petit, ο κριτικός της *Guardian*, θα γράψει σχετικά: «Στην ανάγνωση αυτού του βιβλίου δεν παίζει κανένα ρόλο αν σας αρέσει ή δεν σας αρέσει το ποδόσφαιρο. Ο Πις υπήρξε πανούργος ως προς αυτό: με αφετηρία ένα θέμα για το ευρύ κοινό,

έφτιαξε ένα μυθιστόρημα που έχει τη μεγαλοπρέπεια μιας ταινίας του Σέρτζιο Λεόνε»!

III

Μέσα από τον πηγαίο, πρωτοπρόσωπο λόγο, του επί επτά χρόνια Προέδρου της ΕΠΟ Βασίλη Γκαγκάτση, ο αναγνώστης του *Euro 2004: η αληθινή ιστορία όπως την έζησα*, έχει την ευκαιρία να ξανα-

θυμηθεί πρόσωπα και πράγματα εκείνης της περιόδου, αλλά κυρίως να ξαναδεί με άλλο μάτι ζητήματα για το Euro που κατά καιρούς σχολιάστηκαν ποικιλοτρόπως από τα μέσα, θέματα που δεν έχουν απολύτως ξεκαθαριστεί, πλευρές του που έχουν μείνει στο σκοτάδι, ακόμα και κουτσομπολιά (που όμως τότε κάποιοι τα αντιμετώπισαν ως έγκυρες ειδήσεις...).

Μαζί με τα διαφωτιστικά σχόλια του Δημήτρη Χατζηγεωργίου το βιβλίο επιτρέπει, ακόμα και στον μη μυημένο αναγνώστη, να αντιληφθεί πλήρως το πλαίσιο μέσα στο οποίο μια τόσο δύσκολη, για τα δεδομένα της Ελλάδας, διοργάνωση κατέκτησε τον στόχο της.

IV

26 Μαΐου 1989, ένας μήνας μετά την τραγωδία στο γήπεδο Χίλσμπορο, όπου σκοτώθηκαν 96 οπαδοί της Λίβερπουλ. Ένας ποδοσφαιρικός αγώνας που έγραψε Ιστορία: Λίβερπουλ – Άρσεναλ. Η δεύτερη χρειαζόταν νίκη με δύο γκολ διαφορά για να κατακτήσει το πρωτάθλημα που φαινόταν, όπως όλα έδειχναν, ότι ανήκει στην αντίπαλό της – και το κατέκτησε. Εκείνη την ημέρα παίχτηκε στο Άνφιλντ ένα από τα πιο συναρπαστικά παιχνίδια στην παγκόσμια ιστορία του αθλήματος, το οποίο σφράγισε το τέλος μιας εξαιρετικά δραματικής και πολιτικά φορτισμένης περιόδου του αγγλικού ποδοσφαίρου.

Το τελευταίο παιχνίδι του Τζέισον Κόουλι είναι ένα δραματικό χρονικό αυτού του αγώνα. Με τη δυνατή μυθιστορηματική του γραφή αναδεικνύει πώς αυτό το παιχνίδι εξελίχτηκε σε σύμβολο μιας εποχής που έφτασε στο τέλος της, ως προς την Ιστορία ενός ολόκληρου έθνους και ως προς την ευρωπαϊκή κουλτούρα.

Ο σεξπιρικός Άμλετ (*Hamlet*, I, ii, 107-127, λόγος περί πατρότητας)

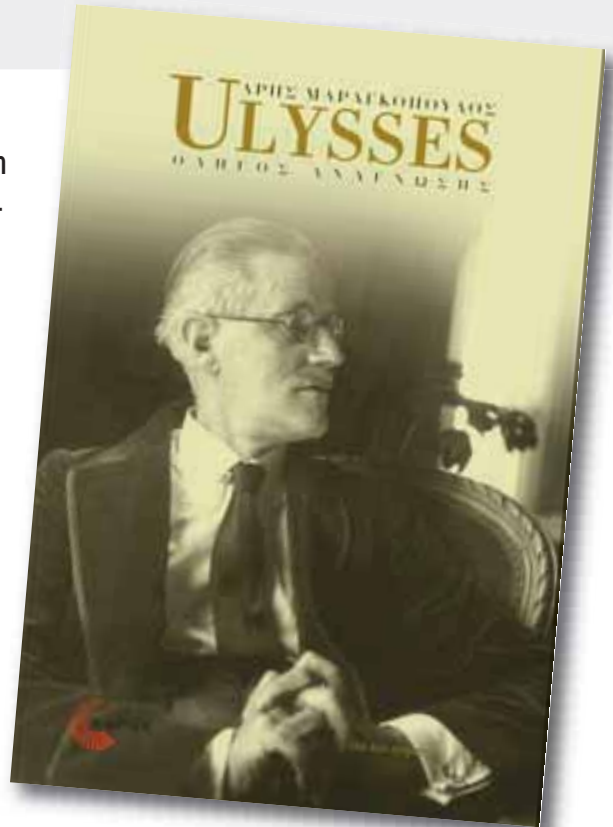

Αυτό το ξεδιάντροπα κρουστό σαρκίο, αν διαλυόταν, εάν έλιωνε ώσπου να γενεί δροσοσταλίδες!... Ή, αν ο Παλαιός των Ημερών απάνω κει δεν απαγόρευε με θείο νόμο την αυτοκτονία! Αχ, εσύ ο θεός! Πόσο κουραστικά, παλιοκαιρίτικα, νεκρά και άχρηστα όλα μου φαντάζουν, όλα του κόσμου εδώ τα πράγματα! Τι ξεπεσμός ο κήπος με παράσιτα, όπου αφύσικα ζιζάνια, σαπρόφυτα, τον έχουν κυριέψει! Μα, τέτοιος ξεπεσμός! Δυο μήνες κλείνει πεθαμένος – όχι, ούτε τόσο ούτε καν δύο. Τι βασιλιάς εξαισίος! Μπροστά του αυτός εδώ, Σάτυρος πλάι στον Υπερίωνα. Λάτρευε τη μητέρα μου, αύρες των ουρανών δεν άφηνε ν' αγγίζουσε τραχιά το πρόσωπό της. Γη, ουρανοί! Ανάγκη όλα αυτά να τα θυμάμαι; Εκείνη κρεμασμένη απάνω του, λες και

η αχορτασιά της όλο αύξαινε όσο πιο πολύ ρουφούσε. Κι όμως, ένα μήνα, σ' ένα μήνα μόνο – όχι, ας μην το σκέφτομαι. Αδυναμία, τ' όνομά σου είναι γυναίκα! Ένα μήνα μόνο, ένα. Προτού καν παλιώσουν τα παπούτσια της που φόραγε στην εκφορά, πίσω απ' του πατέρα μου το λείψανο, πνιγμένη στο δάκρυ, ίδια η Νιόβη – και όμως ναι, αυτή. Θεέ! Και ζώο που στερείται τη νοημοσύνη θα κράταγε το πένθος πιο πολύ καιρό. Παντρεύεται τον θείο μου, τον θείο! Του πατέρα μου τον αδερφό! Που μοιάζει του πατέρα μου όσο εγώ του Ηρακλή...

... και ο κατά Τζόις Άμλετ (*Ulysses*, IX, λόγος περί πατρότητας)

Ένας πατέρας, είπε ο Στήβεν, καθώς έδινε τη μάχη ενάντια στην απελπισία, είναι ένα αναγκαίο κακό. Το έργο το έγραψε τους μήνες που ακολούθησαν τον θάνατο του πατέρα του. Αν πιστεύετε πως αυτός, ένας γκριζομάλλης με δύο κόρες της παντρείας, με τριάντα πέντε χρόνια ζωής, *nel mezzo del cammin di nostra vita*, και με πενήντα χρόνια πείρας, είναι ο αμούστακος φοιτητής της Βυττεμβέργης τότε θα πρέπει να δέχεστε πως και η εβδομηντάχρονη μητέρα του είναι η λάγνα βασίλισσα. Όχι. Το πτώμα του Τζων Σαίξπηρ δεν περπατάει τη νύχτα. Όρα την ώρα σαπίζει όλο σαπίζει. Αναπαύεται, αποπλισμένος από την πατρότητα, αφού μεταβίβασε αυτό το μυστήριο κληροδότημα στον γιο του. Ο Καλαντρίνο, στον Βοκκάκιο, υπήρξε ο πρώτος και τελευταίος άντρας που ένιωσε τον εαυτό του να'χει παιδί. Η πατρότητα, με την έννοια της συνειδητής απόκτησης παιδιού, είναι άγνωστη στον άντρα. Αποτελεί ένα μυστήριο κληροδότημα, μια αποστολική διαδοχή, από τον μόνο γεννήτορα στον μόνο γεννηθέντα. Σ' ετούτο το μυστήριο και όχι στη μαντόνα που η πανούργα ιταλική διανοήση πέταξε πάνω στον όχλο της Ευρώπης θεμελιώθηκε η εκκλησία και θεμελιώθηκε αμετακίνητα επειδή θεμελιώθηκε, ωσάν τον κόσμο, μακρό- και μικρόκοσμο, πάνω στο κενό. Πάνω στο αβέβαιο, πάνω στο απίθανο. Η *Amor matris*, υποκειμενική και αντικειμενική γενική, ίσως να είναι το μόνο αληθινό πράγμα στη ζωή. Η πατρότητα ίσως να είναι μια νομική μυθοπλασία. Ποιος είναι ο πατέρας του όποιου γιου που ο όποιος γιος θα τον αγαπήσει ή εκείνος τον όποιο γιο;

Η μεγάλη άφιξη του καλοκαιριού

«Στο βιβλίο αυτό, κι ας είναι γεμάτο ιστορίες βίας, αδικίας, μισαλλοδοξίας και άγνοιας, η αγάπη δεν έρχεται ποτέ σε δεύτερη μοίρα. Λάμπει στα χείλη ακόμη και της πιο βαθιάς πληγής».

Εφημ. *The Guardian*

Ο δίσκος ξεκινούσε και σύντομα οι ακροατές απορροφούνταν από αυτούς τους μουσικούς που έμοιαζαν να ξέρουν πώς να συνταιριάζουν όλα όσα περιλαμβάνει η ζωή, την πραγματική αλήθεια, την αδιάψευστη τελευταία λέξη, την ουσία του αβάσταχτου πόνου που κρύβεται στα μύχια της καρδιάς και όλες τις χαρές μαζί, όλα όσα αγαπάμε κι όσα αξίζουν την αγάπη μας μα κανείς δεν τα πονά, αυτούς που εξαπατήθηκαν και συκοφαντήθηκαν, τα απύθμενα βάθη της ψυχής που κρύβουν ανυπόφορη λαχτάρα και που λίγοι κατάφεραν να εξερευνηθούν, τις λύπες και την αδιαφιλονίκητη οργή – οι ακροατές απορροφούνταν

τόσο πολύ από τη μουσική, ώστε μόλις τέλειωνε το κομμάτι ο χώρος μεταξύ τους μίκραινε και τα κεφάλια έγερναν όλα μαζί σαν να μοιράζονταν έναν καθρέφτη. Όλοι οι μεγάλοι καλλιτέχνες γνωρίζουν ότι μέρος της δουλειάς τους είναι να φωτίζουν την απόσταση μεταξύ δύο ανθρώπων...

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΚΑΙ ΔΟΚΙΜΙΑ

ΟΔΗΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Αναζήτηση

Συγγραφείς

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω

Τίτλοι

Α Β Γ Δ Ε Ζ Η Θ Ι Κ Λ Μ Ν Ξ Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ Χ Ψ Ω

Links

Τα νέα του Τόπου

Επιτυχία της εκδήλωσης για το...

Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ

Οι εκδόσεις ΤΟΠΟΣ είναι ένα νέο ανεξάρτητο σχήμα, που δημιουργήθηκε στις αρχές του 2007 ταυτόχρονα με τη μητρική εταιρεία ΜΟΤΙΒΟ Α.Ε. Στην εταιρεία συνεργάζονται μερικοί από τους πλέον γνωστούς επαγγελματίες με μακρόχρονη εμπειρία σε όλους τους τομείς του χώρου του βιβλίου.

Ο ΤΟΠΟΣ έχει στο κέντρο του ενδιαφέροντός του τη λογοτεχνία, ελληνική και ξένη, τις non fiction

www.toposbooks.gr

Ο πιο φιλικός, ενημερωμένος και διαρκώς ανανεούμενος δικτυακός τόπος* στον χώρο του βιβλίου.

* Μέσα στο καλοκαίρι θα λειτουργήσει στην ίδια διεύθυνση και το ηλεκτρονικό βιβλιοπωλείο του Τόπου

Αυτό το περιοδικό Γράμμα απευθύνεται σ' εσάς, τους αναγνώστες του δικτυακού μας Τόπου, τους χρήστες του «Οδηγού Ανάγνωσης»· σ' εσάς που ανεβάσατε τα Rss feed μας ώστε να λαμβάνετε πρώτοι, ανά πάσα στιγμή, τόσο την ενημέρωση για τα νέα μας βιβλία όσο και τα «Νέα του Τόπου» αλλά και σε όλους εσάς που, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο επικοινωνείτε ηλεκτρονικά μαζί μας, σ' εσάς επομένως, που σιγά σιγά έχετε δημιουργήσει μέσα στα ενδιαφέροντά σας, στις αναγνώσεις σας, στις απαιτήσεις σας από το βιβλίο, έναν προσωπικό σας τόπο για τον κοινό μας **Τόπο**.

#4

